

36 346 Voorstel van wet van het lid Van Houwelingen betreffende het houden van een raadplegend referendum over het Nederlandse lidmaatschap van de Europese Unie (Wet raadplegend referendum Nederlands EU-lidmaatschap)

Nr. 2 VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, enz. enz. enz.

Allen die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben dat het wenselijk is het Nederlandse lidmaatschap van de Europese Unie aan een raadplegend referendum te onderwerpen;

Zo is het dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

HOOFDSTUK 1. ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1

In deze wet wordt verstaan onder:

a. *Onze Minister:*

Onze Minister voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;

b. *referendum:*

raadplegend referendum, bedoeld in artikel 2.

Artikel 2

Er wordt een referendum gehouden over het Nederlandse lidmaatschap van de Europese Unie.

HOOFDSTUK 2. KIESGERECHTIGHEID

Artikel 3

- 1. Kiesgerechtigd voor het referendum zijn diegenen die kiesgerechtigd zijn voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- 2. Voor de beoordeling of aan de vereisten voor het kiesrecht is voldaan, is de toestand op de vierenveertigste dag voor de dag van de stemming, bedoeld in artikel 12, bepalend. Het vereiste van het hebben bereikt van de achttienjarige leeftijd wordt beoordeeld naar de toestand op de dag van de stemming.

Artikel 4

Artikel B 6 van de Kieswet is van toepassing.

Artikel 5

De registratie van de kiesgerechtigdheid van de ingezetenen van de gemeente in de gemeentelijke administratie voor de verkiezingen van de Tweede Kamer geldt tevens als registratie van de kiesgerechtigdheid voor het referendum.

Artikel 6

De artikelen D 2 tot en met D 10 van de Kieswet zijn van toepassing.

HOOFDSTUK 3. KIESKRINGEN, STEMDISTRICTEN EN STEMBUREAUS

Artikel 7

Voor het houden van het referendum wordt Nederland verdeeld in kieskringen die overeenkomen met de kieskringen voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer.

Artikel 8

- 1. Burgemeester en wethouders stellen één of meer stembureaus in de gemeente in.
- 2. Een stembureau bestaat uit een bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen aantal leden, van wie er één voorzitter is.

- 3. Burgemeester en wethouders benoemen tijdig voordat de stemming voor het referendum wordt gehouden de leden van elk stembureau en een voldoende aantal plaatsvervangende leden.
- 4. Artikel E 4, tweede tot en met vierde lid, van de Kieswet is van toepassing, met dien verstande dat:
 - a. in artikel E 4, tweede lid, onderdeel b, in plaats van «voor de desbetreffende verkiezing» wordt gelezen «voor het referendum»;
 - b. in artikel E 4, tweede lid, onderdeel c, in plaats van «bij een vorige verkiezing» wordt gelezen «bij een vorig referendum of een vorige verkiezing»;
 - c. in artikel E 4, derde lid, in plaats van «nadat over de toelating van de gekozenen is beslist» wordt gelezen «nadat de uitslag van het referendum is vastgesteld».

Artikel 9

De hoofdstembureaus voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer treden op als hoofdstembureaus voor het houden van het referendum.

Artikel 10

De Kiesraad treedt op als centraal stembureau voor het houden van het referendum.

Artikel 11

Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels gesteld worden omtrent inrichting, samenstelling en werkwijze van het centraal stembureau.

HOOFDSTUK 4. DE STEMMING

Artikel 12

- 1. De dag van de stemming wordt zo spoedig mogelijk bij koninklijk besluit bepaald. Het koninklijk besluit wordt in het Staatsblad geplaatst.

- 2. Als dag van de stemming wordt een woensdag aangewezen binnen een termijn die aanvangt op de vijftiende dag en eindigt zes maanden na de datum waarop deze wet in werking is getreden.
- 3. Voor de berekening van de termijn van zes maanden wordt de periode van 1 juli tot en met 31 augustus niet meegeteld.

Artikel 13

- 1. Indien binnen de in artikel 12, tweede lid, bedoelde termijn een of meer stemmingen voor een verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, provinciale staten, de algemene besturen van waterschappen, de gemeenteraden of het Europees Parlement plaatsvinden, of een ander referendum op grond van de Wet raadgevend referendum, wordt als dag van de stemming voor het referendum aangewezen de woensdag van die stemming, onderscheidenlijk voor een van die stemmingen.
- 2. Bij toepassing van het eerste lid zijn de krachtens artikel J 6 van de Kieswet bij of krachtens algemene maatregel van bestuur gegeven voorschriften, bedoeld in artikel J 6b, voor combinatie van stemmingen van overeenkomstige toepassing.

Artikel 14

- 1. Op het bij de stemming te bezigen stembiljet wordt vermeld: «Zou Nederland lid moeten blijven van de Europese Unie (EU) of zou Nederland uit de Europese Unie (EU) moeten treden?» en wordt aan de kiezer de keuze geboden tussen de opties «lid van de EU blijven» onderscheidenlijk «uit de EU treden». Op de achterzijde wordt de handtekening van de voorzitter van het centraal stembureau gedrukt.
- 2. Bij ministeriële regeling wordt voor het stembiljet een model vastgesteld.

Artikel 15

Ten aanzien van de stemming zijn de artikelen J 1, tweede lid tot en met vijfde lid, J 4, J 4a, J 5, eerste lid, J7 tot en met J8, J 10, J 11, eerste en

tweede lid, J 12 tot en met J 19, J 21, J 24 tot en met J 31 en J 35 tot en met J 38 van de Kieswet van toepassing, met dien verstande dat:

- a.in artikel J 5, eerste lid, de zinsnede «en dat ligt in het gebied van het orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden» buiten toepassing blijft;
- b.in artikel J 5, eerste lid, en J 7 in plaats van «dag van de kandidaatstelling» wordt gelezen «vierenveertigste dag voor de dag van stemming, bedoeld in artikel 12»;
- c.in artikel J 11, eerste lid, in plaats van «het orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden» wordt gelezen «het referendum»;
- d.in artikel J 24, eerste lid, in plaats van «de verkiezing» wordt gelezen «het referendum»;
- e.in artikel J 26, eerste lid, in plaats van «de naam van de kandidaat van zijn keuze» wordt gelezen «zijn keuze inzake de vraag, genoemd in artikel 14, eerste lid».

Artikel 16

- 1.Met toepassing van hoofdstuk K van de Kieswet kan gestemd worden in een andere gemeente met een kiezerspas.
- 2.Bij de toepassing van hoofdstuk K van de Kieswet wordt het volgende in acht genomen:
 - a.in artikel K 1, eerste lid, blijft de zinsnede «binnen het gebied van het orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden,» en het tweede lid buiten toepassing;
 - b.in de artikelen K 3, eerste en tweede lid, K 6, tweede lid en K 8, tweede lid, wordt in plaats van «dag van de kandidaatstelling» gelezen «vierenveertigste dag voor de dag van stemming».

Artikel 17

- 1.Met toepassing van hoofdstuk L van de Kieswet kan bij volmacht worden gestemd.

- 2. Bij de toepassing van hoofdstuk L van de Kieswet wordt in de artikelen L 7, tweede lid, L 8, eerste en tweede lid, en L 11, eerste lid, in plaats van «dag van de kandidaatstelling» gelezen «vierenveertigste dag voor de dag van stemming».

Artikel 18

- 1. Met toepassing van hoofdstuk M van de Kieswet, met uitzondering van artikel M 6a, kan bij het referendum door een kiezer die op de vierenvestigste dag voor de stemming, bedoeld in artikel 12, zijn werkelijke woonplaats buiten Nederland heeft of op de dag van de stemming wegens zijn beroep of werkzaamheden of wegens het beroep of de werkzaamheden van zijn echtgenoot, geregistreerd partner, levensgezel of ouder buiten Nederland verblijft, per brief worden gestemd.
- 2. Bij de toepassing van hoofdstuk M van de Kieswet wordt het volgende in acht genomen:
 - a. in artikel M 6, eerste lid, onder b, wordt gelezen «de vraag en de antwoordopties, genoemd in artikel 14, eerste lid, van de Wet raadplegend referendum EU-lidmaatschap»;
 - b. in artikel M 6, derde lid, wordt in plaats van «het overzicht van de kandidatenlijsten» gelezen «de vraag en de antwoordopties, genoemd in artikel 14, eerste lid, van de Wet raadplegend referendum EU-lidmaatschap»;
 - c. in artikel M 6, vierde lid, wordt in plaats van «het overzicht» gelezen «de vraag en de antwoordopties, genoemd in artikel 14, eerste lid, van de Wet raadplegend referendum EU-lidmaatschap»;
 - d. in artikel M 7, eerste lid, blijven de onderdelen 1° en 2° buiten toepassing en wordt in plaats daarvan gelezen «het stemvakje, geplaatst vóór het antwoord van zijn keuze inzake de vraag, genoemd in artikel 14, eerste lid, van de Wet raadplegend referendum EU-lidmaatschap, in te kleuren met een kleur naar keuze.»;

- e.in artikel M 7, tweede lid, wordt gelezen «Daarna vouwt hij het stembiljet dicht en doet hij het stembiljet in de enveloppe voor het stembiljet»;
- f.in artikel M &, vierde lid, wordt in plaats van «dag van de kandidaatstelling» gelezen «vierenveertigste dag voor de dag van stemming».
- 3.Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen voorschriften worden gegeven met het oog op de combinatie van stemmingen voor kiezers die per brief stemmen.
-

HOOFDSTUK 5. DE STEMOPNEMING DOOR HET STEMBUREAU

Artikel 19

- 1.Onmiddellijk nadat de stemming is geëindigd, vindt de stemopneming plaats.
- 2.De artikelen N 1 tot en met N 3 en N 5 van de Kieswet zijn van toepassing, met dien verstande dat in artikel N 1, eerste lid, in plaats van «op iedere kandidaat van een lijst» wordt gelezen «op elk van de antwoordopties, genoemd in artikel 14, eerste lid, van de Wet raadplegend referendum EU-lidmaatschap», in artikel N 1, tweede lid, in plaats van «dag van de kandidaatstelling» wordt gelezen «vierenveertigste dag voor de dag van stemming», en in artikel N 5 de zinsnede «en voegen deze lijstgewijze bijeen» buiten toepassing blijft.

Artikel 20

- 1.Het stembureau stelt vast:
 - a.het aantal stemmen dat voor behoud van het Nederlandse EU-lidmaatschap is uitgebracht;
 - b.het aantal stemmen dat voor uittreden van Nederland uit de EU is uitgebracht;
 - c.het aantal blanco stemmen;

- d.de som van de onder a, b en c bedoelde aantallen stemmen, zijnde het aantal geldig uitgebrachte stemmen;
 - e.het aantal ongeldige stemmen.
- 2.De artikelen N 6, derde lid, en N 7 tot en met N 8a van de Kieswet zijn van toepassing, met dien verstande dat:
 - a.in artikel N 6, derde lid, in plaats van «op kandidaten» wordt gelezen «voor behoud van het Nederlandse EU-lidmaatschap onderscheidenlijk voor uittreding van Nederland uit de EU»;
 - b.in artikel N 7, derde lid, in plaats van «op welke kandidaat hij zijn stem uitbrengt» gelezen wordt «welke keuze hij doet».

Artikel 21

- 1.Terstond nadat de stemmen zijn opgenomen, maakt de voorzitter de in artikel 20 bedoelde aantallen stemmen bekend. Door de aanwezige kiezers kunnen mondeling bezwaren worden ingebracht.
- 2.Artikel N 9, tweede en derde lid, van de Kieswet is van toepassing, met dien verstande dat in artikel N 9, derde lid, in plaats van «lijstgewijs gerangschikt» gelezen wordt «verdeeld in stemmen voor behoud van het Nederlandse EU-lidmaatschap onderscheidenlijk voor uittreding van Nederland uit de EU.

Artikel 22

De artikelen N 10 en N 11, eerste lid, van de Kieswet zijn van toepassing.

Artikel 23

- 1.Nadat de burgemeester van alle in zijn gemeente gevestigde stembureaus het proces-verbaal van de stemming en de stemopneming heeft ontvangen, stelt hij voor zijn gemeente de totalen van de in artikel 20 bedoelde aantallen stemmen, het aantal stemmen dat bij volmacht is uitgebracht en het verschil tussen het aantal kiezers dat tot de stemming is toegelaten en het aantal stemmen dat is geteld vast. Voor zover mogelijk geeft

de burgemeester een verklaring voor het in de vorige volzin bedoelde verschil. Tevens stelt hij op basis van de registratie, bedoeld in artikel 5, het aantal kiesgerechtigden in de gemeente vast.

- 2. De burgemeester van 's-Gravenhage maakt bij de vaststelling van de in artikel 20 bedoelde aantallen apart melding van het aantal stemmen dat in de briefstembureaus is uitgebracht. Tevens maakt hij apart melding van het aantal op grond van artikel D 2 van de Kieswet geregistreerde kiesgerechtigde personen met een woonplaats buiten Nederland.
- 3. Voor de in het eerste lid bedoelde vaststelling wordt gebruik gemaakt van een formulier waarvoor bij ministeriële regeling een model wordt vastgesteld.

Artikel 24

De burgemeester draagt er zorg voor dat de processen-verbaal, met daarbij gevoegd de opgaven van de door hem vastgestelde aantallen stemmen, onverwijld worden overgebracht naar de voorzitter van het hoofdstembureau. Tevens legt hij een afschrift van deze stukken onverwijld voor een ieder ter inzage op het gemeentehuis totdat de uitslag van het referendum is vastgesteld.

Artikel 25

- 1. De artikelen en N 15 tot en met N 21, N 33 en N 34 van de Kieswet zijn van toepassing., met dien verstande dat:
 - a. in de aanhef van artikel N 33, eerste lid, in plaats van «nadat over de toelating van de gekozenen is beslist» gelezen wordt «nadat de uitslag van het referendum is vastgesteld»;
 - b. in artikel N 33, eerste lid, onderdeel b, in plaats van «strafbaar gestelde gedraging in deze wet, de artikelen 125 tot en met 129 van het Wetboek van Strafrecht of de artikelen 131 tot en met 135 van het Wetboek van Strafrecht BES» gelezen wordt «op grond van deze wet strafbaar gestelde gedraging»;

- c.in artikel N 34 in plaats van «Nadat is beslist over de toelating van de gekozenen» gelezen wordt «Nadat de uitslag van het referendum is vastgesteld».

Artikel 26

- 1.De burgemeester draagt er zorg voor dat de niet op grond van artikel 25 of N 33 van de Kieswet naar de officier van justitie overgebrachte verzegelde pakken na drie maanden nadat de uitslag van het referendum onherroepelijk is vastgesteld, worden vernietigd.
- 2.Van de vernietiging van de verzegelde pakken wordt proces-verbaal opgemaakt.
-

HOOFDSTUK 6. DE VASTSTELLING VAN DE UITSLAG VAN HET REFERENDUM

Artikel 27

- 1.Het hoofdstembureau stelt de totalen van de in artikel 20 bedoelde aantallen stemmen vast.
- 2.De artikelen O 4, O 5, vierde lid, en O 7, van de Kieswet zijn van toepassing.

Artikel 28

- 1.De voorzitter van het hoofdstembureau doet terstond een afschrift van het proces-verbaal, bedoeld in artikel O 7 van de Kieswet naar het centraal stembureau overbrengen en doet tegelijkertijd het proces-verbaal ter secretarie van de gemeente waar het hoofdstembureau is gevestigd, voor een ieder ter inzage leggen. De terinzagelegging wordt beëindigd, zodra de uitslag van het referendum onherroepelijk is vastgesteld.
- 2.De voorzitter van het hoofdstembureau doet tevens de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven, bedoeld in artikel 24, aan het centraal stembureau toekomen.

Artikel 29

- 1.Het hoofdstembureau maakt het proces-verbaal onverwijld op een algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar. Bij ministeriële regeling kan hiervoor een internetadres worden aangewezen.
- 2.Het hoofdstembureau brengt zijn proces-verbaal onverwijld naar het centraal stembureau over.
- 3.Het hoofdstembureau brengt de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven, bedoeld in artikel 24 naar het centraal stembureau over.

Artikel 30

Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld betreffende de taak van het hoofdstembureau inzake de vaststelling van de uitslag van het referendum.

Artikel 31

- 1.Onmiddellijk nadat de afschriften van de processen-verbaal van alle hoofdstembureaus zijn ontvangen, gaat het centraal stembureau over tot de werkzaamheden ter vaststelling en bekendmaking van de opkomst en de uitslag van het referendum.
- 2.Artikel P 1a van de Kieswet is van toepassing, met dien verstande dat in het eerste en het tweede lid in plaats van «de uitslag van de verkiezing of de berekening van de zetelverdeling» wordt gelezen «de uitslag van het referendum».

Artikel 32

- 1.Het centraal stembureau onderzoekt de geldigheid van de stemming en de juistheid van de vaststelling van de uitkomsten van de stemming door de stembureaus en de hoofdstembureaus, en beslist de geschillen die te dien aanzien rijzen. Het neemt daartoe kennis van de processen-verbaal van de stembureaus en de hoofdstembureaus.
- 2.Ten behoeve van het onderzoek, bedoeld in het eerste lid, kan het centraal stembureau tot een nieuwe opneming van stembiljetten, zowel uit alle als uit een of meer stembureaus

besluiten. besluiten. De burgemeester die de desbetreffende stembiljetten onder zich heeft, doet deze op verzoek van het centraal stembureau onverwijld naar dat orgaan overbrengen. Na ontvangst van de stembiljetten gaat het centraal stembureau onmiddellijk tot de opnemings over. Het is bevoegd daartoe de verzegelde pakken te openen en de inhoud te vergelijken met de processen-verbaal van de stembureaus. Bij deze opnemings is hoofdstuk N, paragraaf 1, van de Kieswet van overeenkomstige toepassing.

- 3.Ten behoeve van het onderzoek, bedoeld in het eerste lid, is het centraal stembureau tevens bevoegd de verzegelde pakken, bedoeld in artikel N 2 van de Kieswet, te openen. De burgemeester die de desbetreffende pakken onder zich heeft, doet deze op verzoek van het centraal stembureau onverwijld naar dat orgaan overbrengen. Na beëindiging van het onderzoek worden de bescheiden uit de geopende pakken opnieuw ingepakt en verzegeld op de in artikel N 2 van de Kieswet voorgeschreven wijze.

Artikel 33

- 1.Indien het centraal stembureau besluit dat het referendum ongeldig is wegens de ongeldigheid van de stemming in één of meer stembureaus, geeft de voorzitter daarvan onverwijld kennis aan Onze Minister.
- 2.Uiterlijk op de dertigste dag nadat deze kennisgeving is ontvangen, vindt in de in het eerste lid bedoelde stembureaus een nieuwe stemming plaats en wordt de uitslag van het referendum opnieuw vastgesteld. De dag van de stemming wordt vastgesteld door Onze Minister.
- 3.Artikel V 7 van de Kieswet is van toepassing.

Artikel 34

Het centraal stembureau stelt vast:

- a.het totale aantal stemmen dat voor behoud van het Nederlandse EU-lidmaatschap is uitgebracht;

- b.het totale aantal stemmen dat voor uittreding van Nederland uit de EU is uitgebracht;
- c.het totale aantal blanco stemmen dat is uitgebracht;
- d.de som van de onder a, b en c bedoelde aantallen stemmen, zijnde het totale aantal geldig uitgebrachte stemmen;
- e.het totale aantal ongeldige stemmen;
- f.het totale aantal kiesgerechtigden;
- g.het totale aantal stemmen dat bij volmacht is uitgebracht;
- h.het verschil tussen het aantal kiezers dat tot de stemming is toegelaten en het aantal stemmen dat is geteld vast. Voor zover mogelijk geeft het centraal stembureau hiervoor een verklaring.

Artikel 35

- 1.Het centraal stembureau stelt de opkomst vast door de som van het totale aantal geldige en het totale aantal ongeldige stemmen te delen door het totale aantal kiesgerechtigden.
- 2.Het centraal stembureau stelt vervolgens vast welk percentage van de kiesgerechtigden dat bij de stemming een geldige stem heeft uitgebracht zich:
 - a.voor behoud van het Nederlandse EU-lidmaatschap heeft uitgesproken;
 - b.voor uittreding van Nederland uit de EU heeft uitgesproken, en
 - c.een blanco stem heeft uitgebracht.

Artikel 36

- 1.De voorzitter van het centraal stembureau maakt de opkomst en de uitslag van het referendum zo spoedig mogelijk bekend. De bekendmaking geschiedt in een openbare zitting van het centraal stembureau.

- 2.Artikel P 20, tweede tot en met vierde lid, van de Kieswet is van toepassing.

Artikel 37

- 1.Nadat alle werkzaamheden zijn beëindigd, wordt daarvan aanstonds proces-verbaal opgemaakt. In dit proces-verbaal worden de opkomst en de uitslag van het referendum, alle ingebrachte bezwaren, alsmede de gerezen geschillen en de beslissingen die te dien aanzien zijn genomen, vermeld.
- 2.Artikel P 22, tweede en derde lid, van de Kieswet is van toepassing.

Artikel 38

Het centraal stembureau maakt zijn proces-verbaal onverwijld op een algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar. Bij ministeriële regeling kan hiervoor een internetadres worden aangewezen.

Artikel 39

De voorzitter van het centraal stembureau doet een afschrift van het proces-verbaal toekomen aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal en Onze Minister.

Artikel 40

- 1.Het centraal stembureau bewaart de pakken, bedoeld in artikel 32, tweede lid, drie maanden nadat de uitslag van het referendum is vastgesteld. Daarna vernietigt hij deze stukken onmiddellijk, tenzij:
 - a.de officier van justitie of de rechter-commissaris in het kader van een strafrechtelijk onderzoek een verzoek heeft gedaan tot overdracht van deze stukken, in welk geval de vernietiging plaatsvindt nadat dit onderzoek is afgerond;
 - b.strafvervolging is ingesteld wegens een in deze wet strafbaar gestelde gedraging, in welk geval de vernietiging plaatsvindt nadat er een onherroepelijke rechterlijke uitspraak is.
- 2.Van de vernietiging wordt proces-verbaal opgemaakt.

- 3. Nadat de uitslag van het referendum is vastgesteld, is het centraal stembureau bevoegd, de pakken, bedoeld in artikel 32, tweede lid, het proces-verbaal, bedoeld in artikel 37 en de processen-verbaal van de hoofdstembureaus, ten dienste van een onderzoek naar enig strafbaar feit aan de officier van justitie over te dragen.

•

HOOFDSTUK 7. BEPALINGEN INZAKE BEROEP

Artikel 41

- 1. Geen beroep kan worden ingesteld tegen:
 - a. een besluit van het stembureau, het hoofdstembureau of de burgemeester inzake het verloop van de stemming, de stemopneming en de vaststelling van de uitslag van het referendum;
 - b. het besluit, bedoeld in artikel 12, eerste lid.
- 2. Een belanghebbende kan beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State tegen besluiten van het centraal stembureau inzake het verloop van de stemming, de stemopneming en de vaststelling van de uitslag van het referendum.

Artikel 42

Bij besluiten als bedoeld in de artikelen 34 en 35 gelden de volgende afwijkingen van de Algemene wet bestuursrecht:

- a. In afwijking van artikel 6:7 bedraagt de termijn voor het indienen van een beroepschrift zes dagen.
- b. Titel 8.3 is niet van toepassing.
- c. In afwijking van artikel 8:41, vijfde lid, bedraagt de termijn binnen welke de bijschrijving of storting van het verschuldigde bedrag dient plaats te vinden, twee weken. De voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State kan een kortere termijn stellen.

- d. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State behandelt de zaak met toepassing van afdeling 8.2.3. Afdeling 8.2.4 blijft buiten toepassing. Aan het bestuursorgaan wordt terstond een afschrift van het beroepschrift gezonden.

•

HOOFDSTUK 8. STRAFBEPALINGEN

Artikel 43

Degene die bij het referendum door geweld of bedreiging met geweld opzettelijk iemand verhindert zijn of eens anders kiesrecht vrij en onbelemmerd uit te oefenen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of een geldboete van de derde categorie.

Artikel 44

- 1. Degene die bij het referendum door gift of belofte iemand omkoopt om zijn of eens anders kiesrecht hetzij niet, hetzij op bepaalde wijze uit te oefenen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of een geldboete van de derde categorie.
- 2. Dezelfde straf wordt toegepast op de kiezer of de gemachtigde van een kiezer die zich door gift of belofte tot een of ander laat omkopen.

Artikel 45

Degene die bij gelegenheid van het referendum enige bedrieglijke handeling pleegt waardoor een stem van onwaarde wordt of een andere dan bij het uitbrengen van de stem bedoelde keuze aangeeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of een geldboete van de derde categorie.

Artikel 46

Degene die opzettelijk zich voor een ander uitgevende, aan het referendum deelneemt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of een geldboete van de derde categorie.

Artikel 47

Degene die bij het referendum opzettelijk een plaats gehad hebbende stemming verijdelt of enige bedrieglijke handeling pleegt waardoor aan de stemming een andere uitslag wordt gegeven dan door de wettig

uitgebrachte stemmen zou zijn verkregen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden of een geldboete van de vierde categorie.

Artikel 48

Degene die stembiljetten, kiezerspassen, volmachtbewijzen of briefstembewijzen namaakt of vervalst met het oogmerk deze bij het referendum als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of een geldboete van de vierde categorie.

Artikel 49

Degene die bij het referendum opzettelijk als echt en onvervalst gebruikt of door anderen doet gebruiken stembiljetten, kiezerspassen, volmachtbewijzen of briefstembewijzen, die hij zelf heeft nagemaakt of vervalst of waarvan de valsheid of vervalsing hem, toen hij ze ontving, bekend was, of deze, met het oogmerk om ze als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of een geldboete van de vierde categorie.

Artikel 50

Degene die stembiljetten, kiezerspassen, volmachtbewijzen of briefstembewijzen voorhanden heeft met het oogmerk deze wederrechtelijk bij het referendum te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of een geldboete van de vierde categorie.

Artikel 51

- 1. Degene die bij het referendum door gift of belofte een kiezer omkoopt om volmacht te geven tot het uitbrengen van zijn stem, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of een geldboete van de derde categorie.
- 2. Met dezelfde straf wordt gestraft de kiezer die zich door gift of belofte tot het bij volmacht stemmen laat omkopen.

Artikel 52

- 1. Bij veroordeling wegens een van de in de artikelen 48 tot en met 51 omschreven misdrijven kan ontzetting van de in artikel 28, eerste lid, onder 1°, 2° en 4°, van het Wetboek van

Strafrecht dan wel, indien de ontzetting wordt uitgesproken door de strafrechter in Bonaire, Sint Eustatius en Saba, artikel 32, eerste lid, onder 1°, 2°, en 4° van het Wetboek van Strafrecht BES vermelde rechten worden uitgesproken.

- 2. Bij veroordeling tot een vrijheidsstraf van ten minste een jaar wegens een van de in de artikelen 43 en 46 tot en met 50 omschreven misdrijven, kan ontzetting van het in artikel 28, eerste lid, onder 3°, van het Wetboek van Strafrecht dan wel, indien de ontzetting wordt uitgesproken door de strafrechter in Bonaire, Sint Eustatius en Saba, artikel 32, eerste lid, onder 3° van het Wetboek van Strafrecht BES vermelde recht worden uitgesproken.

Artikel 53

Degene die bij het referendum als gemachtigde stemt voor een persoon, wetende dat deze overleden is, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of een geldboete van de tweede categorie.

Artikel 54

Degene die bij het referendum een ander heeft gemachtigd voor hem te stemmen en niettemin in persoon aan de stemming deelneemt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of een geldboete van de tweede categorie.

Artikel 55

Degene die stelselmatig personen aanspreekt of anderszins persoonlijk benadert teneinde hen te bewegen het formulier op hun stempas, bestemd voor het stemmen bij volmacht bij het referendum, te ondertekenen en deze kaart af te geven, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of een geldboete van de derde categorie.

Artikel 56

De werkgever die de hem bij artikel J 10 van de Kieswet juncto artikel 15 van deze wet opgelegde verplichting niet nakomt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste veertien dagen of een geldboete van de tweede categorie.

Artikel 57

De voorzitter, de leden en de opgeroepen plaatsvervangende leden van het stembureau die gedurende de zitting buiten noodzaak afwezig zijn zonder

dat in vervanging is voorzien, worden gestraft met een geldboete van de eerste categorie.

Artikel 58

De in de artikelen 43 tot en met 51 bedoelde strafbare feiten worden als misdrijven beschouwd en de in de artikelen 53 tot en met 57 bedoelde strafbare feiten als overtredingen.

HOOFDSTUK 9. HET REFERENDUM IN BONAIRE, SINT EUSTATIUS EN SABA

Artikel 59

Deze wet en de daarop berustende bepalingen is mede van toepassing in Bonaire, Sint Eustatius en Saba, met inachtneming van het in dit hoofdstuk bepaalde.

Artikel 60

In dit hoofdstuk en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder «openbaar lichaam»: openbaar lichaam Bonaire, Sint Eustatius of Saba.

Artikel 61

- 1. Voor de toepassing van de bij deze wet gestelde, de bij deze wet van toepassing verklaarde of de krachtens deze wet gestelde bepalingen in Bonaire, Sint Eustatius en Saba, wordt, voor zover dit hoofdstuk niet anders bepaalt, telkens in die bepalingen gelezen in plaats van:
 - a.«gemeente»: openbaar lichaam;
 - b.«burgemeester»: gezaghebber;
 - c.«burgemeester en wethouders»: het bestuurscollege;
 - d.«het gemeentehuis»: het bestuurskantoor;
 - e.«artikel 1 van de Wet op de identificatieplicht»: artikel 2 van de Wet op de identificatieplicht BES.
- 2. Indien uitsluitend de gemeente, de burgemeester of burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage wordt bedoeld, geldt het eerste lid, onder a tot en met c, niet.

Artikel 62

De artikelen Ya 11, Ya 12, Ya 40 en Ya 42 van de Kieswet zijn bij het referendum van toepassing in een openbaar lichaam, met dien verstande dat:

- a.in artikel Ya 11, eerste lid, in plaats van «artikel N 12, eerste lid» wordt gelezen «artikel 24 van de Wet raadplegend referendum Nederlands EU-lidmaatschap», in plaats van «vastgestelde aantallen stemmen» wordt gelezen «vastgestelde aantallen stemmen en kiesgerechtigden» en in plaats van «totdat het centraal stembureau de uitslag van de verkiezing heeft bekendgemaakt en over de toelating van de gekozenen is beslist» wordt gelezen «totdat de uitslag van het referendum onherroepelijk is vastgesteld»;
- b.in artikel Ya 12, eerste lid, in plaats van «artikel O 3» wordt gelezen «artikel 30 van de Wet raadplegend referendum Nederlands EU-lidmaatschap»;
- c.in artikel Ya 42, eerste lid, de zinsnede «en tegen een beschikking van de eilandsraad als bedoeld in de artikelen X 5, derde lid, en X 8, vierde lid,» buiten toepassing blijft.
-

HOOFDSTUK 10. SLOTBEPALINGEN

Artikel 63

- 1.Wanneer bij of krachtens deze wet voorgeschreven verrichtingen op een zaterdag, zondag of algemeen erkende feestdag zouden vallen, treedt de eerstvolgende dag, geen zaterdag, zondag of algemeen erkende feestdag zijnde, daarvoor in de plaats.
- 2.Voor zover de bepaling van de tijd voor die verrichtingen aan het openbaar gezag is opgedragen, worden daarvoor geen zaterdagen, zondagen of algemeen erkende feestdagen aangewezen.

- 3. Onder algemeen erkende feestdagen worden verstaan de in artikel 3 van de Algemene termijnenwet als zodanig genoemde en de bij of krachtens dat artikel daarmee gelijkgestelde dagen.

Artikel 64

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Artikel 65

Deze wet vervalt op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip, dat in elk geval is gelegen drie maanden nadat de uitslag van het referendum onherroepelijk is vastgesteld.

Artikel 66

Deze wet wordt aangehaald als: Wet raadplegend referendum Nederlands EU-lidmaatschap.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Nr. 3 MEMORIE VAN TOELICHTING

I. ALGEMEEN

1. Inleiding

In 1951 werd in Parijs, met de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), het fundament gelegd voor de Europese samenwerking die is uitgemonnd in de huidige Europese Unie. Duitsland, Frankrijk, Italië, België, Luxemburg en Nederland vormden de kopgroep van landen.

Vanaf 1973 breidde de organisatie (toen nog de EEG) voor het eerst uit. Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk traden toe. Het samenwerkingsverband, van toen negen landen, groeide van 1981 tot en met 2022 uit naar 27 lidstaten en er wordt (nog steeds) over verdere uitbreiding gesproken met Noord-Macedonië, Albanië, Moldavië, Servië, Montenegro en Oekraïne.

Over de verschillende uitbreidingsrondes heeft de Nederlandse bevolking nooit expliciet een stem kunnen uitbrengen. Nederlanders hebben op woensdag 1 juni 2005 in een landelijk raadplegend referendum met 61,6% tegen het Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa gestemd. Door deze uitslag heeft de regering de behandeling van de goedkeuringswet ingetrokken. Het verdrag is vervolgens niet door alle lidstaten geratificeerd en is daarom vervangen door het ongeveer gelijkkluidende Verdrag van Lissabon. Dit verdrag is vervolgens niet nogmaals ter goedkeuring via een referendum voorgelegd aan de Nederlandse bevolking.

Op 6 april 2016 werd de Nederlander in een raadgevend referendum geconsulteerd over de Wet tot goedkeuring van het EU-associatieakkoord met Oekraïne. De meerderheid van de opgekomen kiezers, 61%, stemde tegen het verdrag. Desondanks heeft de regering, na het invoegen van een juridisch niet-bindend inlegvel, dat niet is ondertekend door Oekraïne, dit associatieverdrag toch goedgekeurd.

Kortom, deze twee referenda laten zien dat er onder de Nederlandse bevolking een (groeierende?) weerstand is tegen verdere (machts)uitbreiding van de Europese Unie. Weerstand waar weinig tot geen gehoor aan lijkt te worden gegeven.

Echter, de meer fundamentele vraag of de Nederlandse bevolking *überhaupt* onderdeel wil zijn van de supranationale EU is door geen enkel kabinet ooit direct voorgelegd aan de Nederlandse bevolking. En dat is gezien het gewichtige karakter van het vraagstuk opmerkelijk te noemen. Is de voortgaande overdracht van bevoegdheden, en de daaraan onlosmakelijk verbonden beperking van de nationale soevereiniteit, een ontwikkeling die voldoende draagvlak heeft onder de bevolking? Dit is een vraag die, wat de initiatiefnemer betreft, alleen de Nederlandse bevolking zélf kan beantwoorden. Waarom? Omdat uiteindelijk de bevolking soeverein is. Het parlement, de volksvertegenwoordiging, de naam zegt het al, vertegenwoordigt slechts deze soeverein. De daadwerkelijke soevereine macht ligt echter onvermijdelijk en altijd bij de Nederlandse bevolking en niet bij de volksvertegenwoordiging. Alleen de Nederlandse bevolking, als soeverein, kan daarom het besluit nemen deze soevereiniteit over te dragen aan een nieuwe soevereine staat (in wording): de Europese Unie. Dat is echter nooit gebeurd. De enige waarachtige soeverein van ons land, de Nederlandse bevolking, heeft nooit zelf, rechtstreeks een oordeel kunnen vellen of de overdracht van soevereiniteit naar de Europese Unie wenselijk en dus legitiem is. Daarom is een referendum hierover absoluut noodzakelijk. Deze existentiële vraag moet aan de soeverein, de

Nederlandse bevolking, worden voorgelegd. Dat is wat de initiatiefnemer met dit wetsvoorstel beoogt: namelijk door middel van een referendum de Nederlandse bevolking, de soeverein van dit land, deze existentiële vraag laten beantwoorden. Een vraag die gesteld moet worden, want alleen zo kan de Europese Unie, als nieuwe soeverein (in wording), de benodigde legitimiteit verwerven.

2. Legitimiteit EU

Aanhoudende discussies over het democratisch gehalte van de Unie, bureaucrativering, de aan de EU gerelateerde eurocrisis, conflicterende belangen tussen individuele lidstaten en de EU en de enorme verdeeldheid over de aanpak van het vluchtelingenprobleem raken de legitimiteit van de Europese Unie.

Zo zeer zelfs dat een van de grootste EU-lidstaten, het Verenigd Koninkrijk, zichzelf genoodzaakt zag om een expliciete vraag over het lidmaatschap aan de EU voor te leggen aan haar bevolking met als gevolg dat de Britten de Europese Unie in 2020 verlieten.

Verschillende Nederlandse onderzoeken naar het draagvlak van de EU, de uitbreiding van EU-bevoegdheden, betrokkenheid en verbondenheid met de EU (en daarmee naar de democratische legitimiteit) laten door de jaren heen een divers beeld zien. Wel lijkt het draagvlak voor de EU af te nemen.

In 2022 zegt 47% van de Nederlanders dat de EU een positief beeld bij hen oproept, tegenover 20% met een negatief beeld van de EU en 33% van de Nederlanders die hier neutraal over zijn, blijkt uit Eurobarometer. Ten opzichte van 2021 hebben Nederlanders een negatiever beeld gekregen van de EU. Het afwijzen per referendum door de Nederlandse bevolking van de Europese Grondwet in 2005 en het EU associatieverdrag met Oekraïne in 2016 versterken dit beeld.

3. Waarom een raadgevend referendum over het EU-lidmaatschap van Nederland?

Zoals gesteld heeft de Nederlandse bevolking zich nooit direct expliciet kunnen uitspreken over de expansie van de EU of het Nederlandse lidmaatschap *an sich*.

De enige keer dat er (tot nu toe) een referendum is gehouden over een EU-gerelateerd onderwerp had dit betrekking op de zogenaamde Europese Grondwet. Getuige de hoge opkomst, van liefst 63,3 procent, en het gegeven dat er ook bij de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel een ruime meerderheid bestond voor het houden van een referendum, kan

gesteld worden dat de burger direct en indirect meer betrokken wenst te worden bij besluitvorming omtrent de EU. Ook bij een lagere opkomst (e.g. Oekraïne-referendum) blijkt uit wetenschappelijk onderzoek¹ dat het resultaat niet aan representativiteit inboet.

Ook geeft een referendum over het EU-lidmaatschap van Nederland verdere invulling aan de zeer breed aangenomen motie Van Bommel (tijdens de plenaire behandeling van de uitkomst van het referendum over de Grondwet) om te komen tot een brede maatschappelijke discussie over de toekomst van Nederland in Europa.

Uiteraard toont ook het burgerinitiatief van de organisatie GeenPeil – dat binnen enkele weken meer dan 450.000 handtekeningen wist te verzamelen en daarmee een referendum over de EU-associatieovereenkomst met Oekraïne wist te realiseren – de grote behoefte aan betrokkenheid van de bevolking bij besluitvorming omtrent de EU.

Een andere reden om te komen tot een referendum over het Nederlandse lidmaatschap van de Europese Unie hangt samen met het eerder beschreven ingrijpende karakter. Op de christelijke partijen CDA, CU en SGP na, steunden alle fracties in het parlement het wetsvoorstel destijds om een referendum te houden over de Europese Grondwet. Deze steun hing samen met de stelling van de initiatiefnemers van het wetsvoorstel, dat de Europese Grondwet een zeer ingrijpend karakter zou kennen.

De meer wezenlijke vraag in hoeverre Nederland *überhaupt* lid moet zijn van een supranationale organisatie die een voorstel tot een Europese Grondwet kan doen, kent minstens zo'n ingrijpend karakter en dient – in navolging van de eerder gestelde vraag naar het draagvlak voor een Europese Grondwet – rechtstreeks te worden voorgelegd aan de bevolking.

Ten slotte is de initiatiefnemer van mening dat het houden van een referendum over fundamentele zaken, en dat betreft zeker beslissingen die raken aan de soevereiniteit van de staat, tot gevolg heeft dat besluiten een groter draagvlak kennen en daarmee het democratisch proces een grotere legitimiteit en validiteit verschaffen.

4. Een raadplegend referendum over het EU-lidmaatschap van Nederland zes maanden na de invoering van dit wetsvoorstel

Initiatiefnemer is van mening dat een raadplegend referendum zo spoedig mogelijk gehouden dient te worden, te weten binnen zes maanden na de invoering van dit wetsvoorstel. Op deze wijze kan de burger zich zo snel

mogelijk uitspreken over de vraag of het Nederlandse EU-lidmaatschap dient te worden voortgezet of niet.

5. *Waarom een referendum?*

Zoals hierboven gesteld, ligt de soevereiniteit van Nederland bij de Nederlandse bevolking. Kamerleden vertegenwoordigen slechts deze soeverein, ze zijn dat zelf niet. Volksvertegenwoordigers kunnen weliswaar in naam van die soeverein, die ze vertegenwoordigen, besluiten nemen maar ze kunnen vanzelfsprekend nooit zonder expliciete toestemming van de soeverein zelf de soevereiniteit weggeven. Kamerleden zijn immers niet zelf soeverein, ze vertegenwoordigen slechts de soeverein, dat wil zeggen de Nederlandse bevolking. Alleen die persoon of instantie die eigenaar is van iets kan het weggeven. Net zoals een landvoogd in naam van zijn vorst rechtmatig allerlei besluiten kan nemen in het land(sdeel) dat hij beheert en waar hij deze vorst vertegenwoordigt, maar nooit kan besluiten het land zélf weg te geven of te verkopen (dat besluit valt alleen de eigenaar van het land, de soeverein, dat wil zeggen in dit voorbeeld de vorst zelf toe), zo kan het parlement, de volksvertegenwoordiging, in een land waar de bevolking zelf soeverein is, nooit rechtmatig besluiten de soevereiniteit van het land over te hevelen naar een nieuwe soeverein (in wording). Alleen de bevolking zélf kan dit besluit nemen. Daarom moet er een referendum over het lid blijven of vertrekken uit de Europese Unie, de nieuwe soeverein (in wording), in ons land worden gehouden. Deze volgende existentiële vraag moeten beantwoord worden: blijft Nederland een soeverein land of geeft Nederland haar soevereiniteit op en gaan we op in een nieuwe Europese staat?

Ten slotte wijst de initiatiefnemer op het advies van de Afdeling advisering van Raad van State bij het wetsvoorstel Wet raadplegend referendum Europese Grondwet (WrrEG). In dit advies erkent de Afdeling dat een raadplegend referendum toegestaan is zolang in de referendumwet de hoofdzaken van het referendum worden geregeld. Het onderhavige voorstel volgt op dit vlak de WrrEG.

6. *Opzet van het wetsvoorstel*

De opzet van dit initiatiefwetsvoorstel komt sterk overeen met de eerdere Wet raadplegend referendum Europese Grondwet. Het gaat hierbij om een raadplegend referendum. De Grondwet staat het niet toe dat de wetgever gebonden is aan de uitslag van het raadplegend referendum. De initiatiefnemer van dit wetsvoorstel is tegen de opstelling van een onafhankelijke referendumcommissie. Hier zijn twee redenen voor:

- (1) Het is volgens de initiatiefnemer niet nodig om te komen tot een onafhankelijke vraagstelling. De initiatiefnemer is van mening dat de huidige vraagstelling neutraal is.
- (2) Een referendumcommissie zal niet nodig zijn voor onafhankelijke informatievoorziening. Bij een referendum over het Nederlandse EU-lidmaatschap zal het gelegen moeten zijn aan alle groepen om campagne te voeren zonder subsidies – hetzij ten behoeve van een campagne voor, tegen of neutraal – en verantwoordelijkheid te dragen voor de informatievoorziening en de opkomstbevorderende campagne. Hierdoor is de verstrekking van subsidies overbodig.

De kosten van nationale referenda, zoals met andere verkiezingen, worden door het Rijk aan de gemeenten vergoed. De gemeenten zullen de kosten voor het raadplegend referendum op grond van deze wet door het Rijk vergoed krijgen. Aan de hand van de evaluatie van het referendum over de Europese Grondwet en de begroting voor het te houden referendum over de EU-associatieovereenkomst met Oekraïne, worden de totale kosten voor het referendum geschat op circa 30 miljoen euro.

II. ARTIKELSGEWIJS

Dit wetsvoorstel komt voor een groot gedeelte overeen met de in 2018 ingetrokken Wet raadgevend referendum (Wrr), met dien verstande dat alle bepalingen die verband houden met het raadgevende correctieve karakter van de referenda en derhalve het daaraan voorafgaande initiatief van burgers niet zijn overgenomen. In die zin bouwt onderhavig wetsvoorstel in zekere zin voort op de eerdere Wet raadplegend referendum Europese Grondwet (WrrEG).

Een groot deel van de artikelen in dit wetsvoorstel heeft daarom geen nadere toelichting nodig: in die artikelen worden dezelfde procedures als onder de huidige Wrr gevolgd, zoals gezegd vanzelfsprekend met uitzondering van de bepalingen die verband houden met het raadgevende in plaats van het raadplegende karakter van referenda. Aldus vertoont onderhavig wetsvoorstel eveneens gelijkenissen met de WrrEG, die immers – net als onderhavig wetsvoorstel – zag op het mogelijk maken van een raadplegend referendum. Concreet betekent dit in ieder geval dat

onderhavig wetsvoorstel in ieder geval geen bepalingen bevat die vergelijkbaar zijn met de bepalingen uit hoofdstuk 1, paragraaf 2, hoofdstuk 2, hoofdstuk 3, hoofdstuk 6 en hoofdstuk 7 van de Wrr.

In het algemeen deel van de toelichting is voorts al ingegaan op de keuze om geen referendumcommissie in te stellen. Derhalve bevat onderhavig wetsvoorstel geen bepalingen die vergelijkbaar zijn met de bepalingen uit hoofdstuk 11 van de Wrr. De vraag die aan de kiezer zal worden voorgelegd ligt vast in artikel 14, eerste lid, van onderhavig wetsvoorstel en de initiatiefnemer kiest ervoor om geen subsidies te verstrekken en ook geen neutrale informatievoorziening te regelen. Dit betekent dat de bepalingen over de referendumcommissie, de subsidieregeling en het maken van een samenvatting en het verzenden ervan niet in dit wetsvoorstel zijn opgenomen. Voor het bepalen van de datum van het referendum is aangesloten bij het systeem van de Wrr.

Gelet op voorgaande worden hierna slechts de artikelen die afwijken van de genoemde Wrr of de WrrEG nader toegelicht. Voor de artikelen die gelijkkluidend zijn aan bepalingen uit genoemde wetten zij verder verwezen naar de artikelsgewijze toelichting bij die wetten.

Artikel 1

Dit artikel bevat de begripsbepalingen. Korthedshalve wordt in het wetsvoorstel steeds gesproken van «Onze Minister», waarmee de Minister voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bedoeld wordt. Waar de aanduiding «referendum» gebezigd wordt, wordt bedoeld op het referendum over het Nederlandse EU-lidmaatschap als bedoeld in artikel 2 van het wetsvoorstel.

Artikel 2

Artikel 2 bepaalt dat een raadplegend referendum wordt gehouden over het Nederlandse EU-lidmaatschap. In het algemene deel is reeds ingegaan op de vraag waarom een referendum over dit onderwerp gehouden dient te worden.

Artikel 12

Aangezien er, anders dan onder artikel 55 van de Wrr, geen referendumcommissie ingesteld wordt die de datum van het referendum vaststelt, waarvoor de redenen reeds zijn toegelicht, zal dit overeenkomstig de systematiek van de Tijdelijke referendumwet bij koninklijk besluit gebeuren.

Een van de aanbevelingen van de referendumcommissie die was ingesteld bij de WrrEG is om de tijd tussen het uitschrijven van een referendum en de daadwerkelijke datum van het referendum langer te laten zijn. Deze aanbeveling vloeide in belangrijke mate voort uit het feit dat de referendumcommissie een samenvatting moest maken van het grondwettelijk verdrag en deze moest verspreiden en tevens een subsidieregeling moest opstellen en uitvoeren. Aangezien in dit voorstel geen samenvatting gemaakt hoeft te worden en er ook geen subsidies worden verstrekt, kan de periode die nodig is voor het organiseren van het referendum op maximaal zes maanden gesteld worden. Dit is overigens ook in lijn met artikel 55, tweede lid, van de Wrr.

Met de periode die in het derde lid uitgezonderd wordt in verband met de zomervakantie, wordt voorkomen dat het referendum gehouden wordt gedurende de zomervakantie. Ook dit sluit aan bij artikel 55, derde lid, van de Wrr.

Artikel 13

Mocht het voorstel van de leden Sneller en Bushoff tot wijziging van de Kieswet in verband met de permanente invoering van de mogelijkheid voor kiezers om gedurende twee dagen voorafgaand aan de dag van de stemming vervroegd te stemmen in het stemlokaal (Wet vervroegd stemmen in het stemlokaal) ([36 047](#)) aangenomen worden en vervolgens reguliere verkiezingen samenvallen met het referendum, dan is het de bedoeling dat voor het referendum alléén op de woensdag gestemd kan worden.

Voor de reguliere verkiezingen zou men dan van dinsdag t/m donderdag naar de stembus kunnen en voor het referendum alleen op woensdag. Dat resulteert in de praktijk wellicht in een piekopkomst op woensdag, omdat kiezers omwille van efficiëntie slechts één keer naar de stembus gaan.

Artikel 14

In dit artikel wordt geregeld wat er op het stembiljet wordt vermeld. De vraag die aan de kiezer zal worden voorgelegd, luidt: «Zou Nederland lid moeten blijven van de Europese Unie of zou Nederland uit de Europese Unie (EU) moeten treden?» Het stembiljet zal een vakje hebben met «lid van de EU blijven» en een vakje met «uit de EU treden». Rondom het referendum over de Europese Grondwet ingevolge de WrrEG was er enige onduidelijkheid over de mogelijkheid om blanco te stemmen. Net als bij reguliere verkiezingen is dit mogelijk door het stembiljet oningevuld in te

leveren. Bij stemmachines en stemcomputers – indien deze worden gebruikt – is hiervoor op het apparaat een knop aangebracht.

Artikelen 20, 34 en 35

Het stembureau stelt de aantallen stemmen voor behoud van het Nederlandse EU-lidmaatschap onderscheidenlijk voor het uittreden uit de EU, het aantal blanco stemmen en het aantal ongeldige stemmen vast, alsmede het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen, zijnde de som van het aantal stemmen voor behoud van het EU-lidmaatschap onderscheidenlijk voor uittreding uit de EU en het aantal blanco stemmen. Het centraal stembureau stelt voorgaande aantallen eveneens vast, en daarnaast het totale aantal kiesgerechtigden, het totale aantal stemmen bij volmacht en het verschil tussen het aantal tot de stemming toegelaten kiezers en het aantal getelde stemmen. Tot slot stelt het centraal stembureau aan de hand van die gegevens de uitslag van het referendum vast. In het algemene deel van de toelichting is reeds ingegaan op het feit dat het hier een raadgevend referendum betreft en welke gevolgen dit voor de uitslag heeft.

Voor de overige artikelen zij zoals gezegd verder verwezen naar de artikelsgewijze toelichting bij de Wrr (en incidenteel de WrrEG), nu de bepalingen grotendeels gelijkkluidend zijn.

Van Houwelingen

¹ Jacobs, K., van Klingeren, M., van der Kolk, H., van der Meer, T., & Steenvoorden, E. (2016). *Het Oekraïne-referendum: Nationaal Referendum Onderzoek 2016*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.